

ROŽMBERSKÉ NOVINY

ČASOPIS ROŽMBERSKÉHO RYTÍŘSKÉHO ŘÁDU LEBKY

www.rozmberskyrad.eu

OBSAH:

Úvodní slovo str. 3

Jáchym Ondřej Šlik z Holíče str. 4 – 9

Dělostřelectvo v Českých Budějovicích I. část str. 10 – 13

Úvaha nad lékařstvím středověku: Západ a Orient str. 14 – 20

Rozmluvy pod Růží: Vlastimil Vondruška str. 21 – 22

Heraldika Vítězslava Lazeckého str. 23 – 32

Pravidla aneb Desatero řádu str. 33 – 42

Úvodní slovo

Máme teplé a příjemné léto, které, alespoň doufám, vyplňujeme prací a zábavou s naší rodinou a blízkými. Mně se povedla dosud nejlepší (zatím) přednáška, nad kterou jsem strávil více než měsíc nad knihami, prezentací a obrázky v počítači, abychom na to navázali počátky lékařství ve starověku.

Lidé dříve v minulosti více pracovali, ale ještě mnohem dál se radovali a těšili ze zábavy ve volném čase. Oni se i vlastně uměli více radovat než my. Není se čemu divit, vždyť smrt, války, hladomory a epidemie byly takřka na každém kroku a co bylo dnes, neplatilo zítra. Proto se i my v dnešním 21. století musíme v duchu Řádu lebký pana Woka řídit a uvažovat jakýmsi kodexem či mravním kompasem, neboť dnešní průměrný svět se řídí hlavně hedónismem a v jeho podstatě podřizuje vše uspokojením a jednoduché zábavě. Takoví nesmíme být, když chceme jít příkladem.

Nejprve musím proto upozornit na nový řádový projekt Rozhovory pod Růží, který tímto číslem zahajujeme a budeme pokračovat každé další číslo. Bude se jednat o inspirativní rozhovory s osobnostmi a významnými řádovými bratry našeho Tovaryšstva.

Bratr Vladimír Buldra si připravil zajímavé pojednání o dělostřelectvu v Českých Budějovicích, což bude určitě pro řadu čtenářů nová informace, neboť všude najdete zprávy o slavném 91. pluku infanterie ze Švejska, ale dělostřelectvo? Navíc bude příspěvek rozdělen do tří částí, což mi dělá radost o to větší. Moje maličkost si připravila něco o panu Jáchymu Ondřeji Šlikovi z Holíče, který neslavně složil život na Staroměstském rynku, zato prožil úspěšnou a přelomovou kariéru. Bratr Wolf David Nowak si připravil poutavé vyprávění o středověké medicíně mezi východem a západem. Mohu jen doporučit jako interesantní záležitost pro všechny zájemce. Nechybí heraldika bratra Vítězslava Lazeckého a kolega Martin si připravil zcela nový projekt.

Nechť Bůh dohlídne na vaše kroky i úspěch!

Stanislav Jalovec

Jáchym Ondřej Šlik z Holíče: Hrabě z Pasounu, který první ztratil hlavu na rynku Starého Města

Prolog: V televizi vypadají v posledních dekáдах čeští páni jako hochštapleři a potížíisté, kteří během stavovského povstání zkazili, co mohli. Když se ale podíváme do kronik, korespondence a uznávaných historických knih, zjistíme, že měl pravdu Benjamin Franklin, jenž jednou pronesl, že poloviční pravda je někdy největší lež. Stavové prohráli povstání kvůli vlastní řevnivosti a nejednotě, kvůli hrdlení o majetek. Neschopní a hloupí však nikdy nebyli. Byl to intelektuální výkvět českého království a císař Ferdinand II. se po Bílé Hoře zachoval stejně jako nacisté a komunisté ve zmanipulovaných procesech 20. století. Kde ale začít naše vyprávění, kde skončit a kde vzít a nebrat? Nejlépe někde uprostřed...

Píše se 21. června 1621 a císař Ferdinand II. si připravil pro Prahu krvavou podívanou. Za odpor proti majestátu, za vyhození Slavaty s Martinicem i neurotického písaře Fabricia z oken Ludvíkova paláce na Pražském hradě měla dnes téct krev plnou struhou.

„První vstoupil na lešení potažené černým sukem Jáchym Ondřej Šlik, donedávna ještě lužický zemský správce, teď rebel odsouzený k smrti,“ píše historik Josef Petráň. Panu Šlikovi je 52 let, je na vrcholu sil, jeho postava je stručně řečeno ještě statná a srdce odvážné. Doprovází ho 2 luteránští kazatelé německého původu a sluha, jehož požádal o poslední službu. S modlitební knihou v ruce přešel lešení, pomodlil se a za pomoci sluhy rozepnul černý aksamitový kabát, aby poklekl na rozestřené sukno. Jeho hlava se prý kutálela nazad a teplý proud krve ozdobil kříž na okraji pódia. Načež sluha položil pravici nebožtíka na popravčí špalek, neboť císař rozhodl i o utnutí pravice, i když původně si myslel, že nechá pána ze Šliků rozčtvrtit. Pronásledování rakouských protestantů v mládí tomuto bigotnímu demagogovi nestačilo. Ale zpět k hraběti z Pasounu. Zemský správce na Lužici už neví o světě, když šest zakuklených hrobníků zabalilo tělo do sukna, na němž předtím nešťastník klečel a odnesli je propadlišťem pod lešení. Další dva muži ve smutečních kápích rozestřeli nové sukno. První dějství dramatu bylo dohráno...

Bohatý a bohabojný rod

Šlikův rod patřil k nejbohatším a nejvlivnějším v Zemích Koruny české. Kašpar Šlik se na kostnickém koncilu zastal samotného Jana Husa. *„Jiní Šlikové byli v osobním i písemném styku s Lutherem, jehož učení a řády na svých panstvích zaváděli. Panství jejich zaujímalá ponejvíce kraj Chebský, Loketský, Falknovský, Kadaňský a Jáchymovský. V Jáchymově působil vynikající kazatel Jan Mathesius, přítel Lutherův, od Šliků sem povoláný. D o doby působnosti jeh o v Jáchymově spadá rozkvět hornictví v stříbrných dolech tohoto kraje, jež byly hlavním zdrojem zbohacení hraběcího rodu Šlikovského.“* doplňuje publicista Josef Lukášek. S přílivem saských horníků se ještě více na panství Šliků rozmohlo luteránství. Byly zde zavedeny první církevní matriky k roku 1531, dále knihy ohlášek a kopulací, na rok 1546 knihy křestní.

Jenský rektor

Pan Jáchym přichází na svět 9. září 1569 v Ostrově do rodiny **Julia Šlika** a **Marie Anny z Ungnadu**. Mladý přírůstek do rodiny si splnil humanistická studia nejprve doma, později pokračoval ve studiu na německých univerzitách, aby se posléze stal dokonce rektorem na

univerzitě v Jeně. V té době bylo totiž normální, že byla mladým urozcům svěřena funkce rektora, aby za ně úřad vykonávali prorektori a profesori. Do Jeny přišel někdy mezi lety 1587 - 88 a odešel na jaře léta Páně 1592. Zůstal tu po něm památník a podle dobových zpráv se na univerzitní půdě těšil vážnosti a příjemné pozornosti profesorů. Věnoval se zde filosofii, jazykům a literatuře - zvláště řecké a římské - aby čas od času zabrousil i k otázkám náboženským. Byl nadaný, pilný, dobro a spravedlnost mu byly nade vše a hmotné statky pro něj neznamenal nic stejně jako šlechtictví.

Na saském dvoře

Po odchodu z Jeny si to mladý Šlik zamířil rovnou ke dvoru saského kurfiřta v Drážďanech. Patřil do družiny kurfiřtovy choti Žofie, neboť řada Šliků i jiných českých velmožů zde sloužila. Jáchym Ondřej tu byl pak vychovatelem kurfiřtových dětí. *"Svěřenci jeho byli Kristián, Jan Jiří a August, synové po saském kurfiřtu Kristiánu I., jenž zemřel 25. září 1591. Správu země a poručnictví nezletilých princů měl nejbližší příbuzný, vévoda Bedřich Vilém sasko-výmarský, přísný luterán,"* doplňuje Lukášek. Náš hrdina se tu pravděpodobně podílel na vypracování vzdělávacího plánu zmíněných dětí z prosince roku 1593, neboť všichni učitelé a preceptori se domluvili na společném postupu a pomoci.

Vyhnán

Služba u dvora nebyla žádný med ani pro takového světáka, jako byl pan Jáchym. V roce 1595 byl ještě vyznamenán za svou výchovu a vyučování poručníkem kurfiřtových dětí, a to formou odměny v podobě zlatého řetězu a obrazu, ale v listopadu 1599 se dostal do sporu. Odměny tu nebyly pro všechny učitele stejné, někdo byl na platu krácen, někdo zvýhodněn a matka saských nástupců si našla příležitost, jak Šlika zostudit a vyplísnit. Tehdy byl totiž obviněn, že při výuce vyjel na svého žáka Kristiána (nejstarší dědic a ještě ho urazil. I když to dělali i ostatní kantoři, jež nemohli toho spratka vystát, a Jáchym Ondřej svou vinu nezapíral, nýbrž otevřeně přiznal) musel pryč. Kurfiřtové se zdálo, že ten český přivandrovalec jen ve všem odmlouvá, držkuje a úřad pro něj není tedy vhodný. Pan hrabě si tedy v březnu roku 1600 raději sbalil a odešel.

V manželském stavu

V roce 1598 se pán ze Šliků oženil s Annou Libštejnskou z Kolovrat. Ze sňatku vzešly děti **Julius**, **Alžběta (Elisa)** a **Anna Sidonie**. Manželství však dlouho netrvalo, neboť za pouhých pět let Anna zesnula. Jáchym nyní pojal za manželku **Annu Kateřinu Smiřickou**, vdovu pána z Vartenberka, aby tak vyženil Svijany a Roveň na Turnovsku. Osm let spolu žili v domě na Starém Městě, odkud byl také vypraven její pohřeb. Tryzna za nebohou Smiřickou byla gradiózní, přišli přední velmožové i zástupci městského stavu. Univerzitní rektor nařídil žákům všech škol, aby se na funus dostavili, a tam zazpívali. *"Mrtvé tělo bylo vneseno do kostela Matky Boží před Týnem ve čtvrtek po památce sv. Lucie Otilie, dne 16. prosince, a zde se také pohřební kázání konalo.2) Na to převezeno mrtvé tělo hraběnčino na panství Svijanské a zde pohřbeno 6. ledna 1611 v kostele ve vsi Velkém Loukově."* pokračuje Lukášek.

Nešťastná událost

Šlik se po smrti druhé ženy stal univerzálním dědicem, neboť jeho paní stačila ještě sepsat poslední pořízení zhruba rok před smrtí. Třetí ženou Jáchyma se stala žena z přízně rodu Šliků - **Voršila Žofie z Oppersdorfu (ve Slezsku)**. Na jejich svatbě v Kozlím nechyběl samotný král. Pana Jáchyma Ondřeje přežila Voršila o mnoho let, i když se jí smůla doslova lepila na paty. Závět po panu hraběti nedošla naplnění, neboť statky Kurovodice u Mnichova Hradiště a Svijany u Turnova si pro sebe zabral **Albrecht z Valdštejna**. Paní Žofie dosáhla častými apelacemi pouze sejmutí manželovy lebky, která byla uložena u sv. Salvátora na pražském Starém Městě. I ta ale zmizela po odchodu Sasů roku 1632. Paní z Oppersdorfu přežila třicetiletou válku, aby zemřela už v roce 1649. Její kočár se převrhl při pokusu přebrodit řeku a nebohá šlechtice utonula v rozvodněné Nise.

Majetkové poměry pana Šlika

Že nebyl náš hrdina žádný chudák, dokládají majetkové listiny. V letech 1601 – 1605 měl hrabě v držení Věrušičky (ves a dvůr, které koupil od Miřkovských). Roku 1582 zakoupila jeho matka Anna Marie dům v Kadani na náměstí, aby ho vzápětí přepsala na syna. Jáchym ho přenechal v roce 1613 své třetí a poslední choti. Ta ho prodala žateckému hejtmanu. Jáchym si v roce 1612 koupil pro změnu od kadaňské městské rady dvůr a sladovnu po zemřelém majiteli, aby jej později dál prodal **Janu Jindřichu Zuckerovi**. Jaký byl ale vůbec pan Šlik pán?

„Ku svým poddaným byl Slik pánem uznalým, šlechtným a lidumilným, co ž při různých příležitostech osvědčil. Poskytl jim také mnohá privilegia. Tak zejména 30. ledna 1613 osvobodil turnovské strany své Svijanské všech dávek, platů, robot a povinností, i těch, jichž byli sprostěni již dříve, i těch, jimiž byli vázáni dosud, za roční plat 1000 kop míš. Obdarování Slikovo vloženo bylo v desky zemské.3) Tímto dobrodiním se hrabě velmi zavděčil svým poddaným, tak že ho vždy rádi jako šlechtného pána vzpomínali. K tomu ještě Slik listem ze dne 28. února 1613 vyprosil na císaři Matyášovi, že to dání všecko slavně potvrdil, aby nikdo jeh o v budoucnosti mařiti nemohl!“ : stojí v jeho životopise.

Stojím si za svými

I když to v té době nebylo vždy zvykem, pan Šlik se uměl postavit za svůj lid. Na sněmu 18. září 1609 se vyjádřil pán ze Žerotína v tom smyslu, že by nejraději zběhům z panství nohy pozutínal, když tu povstal pan Jáchym a pravil: „*Mocí, milí páni, sněmujete o poddaných, sněmujetež toliko o pánech, jak se mají páni k svým poddaným chovati, aby nebyli tyrani, než milostiví skutkem a rozpomenuli se, že před jedním pánem se postaví a jednom u pánu p očet každá vrchnost vydávati bude.*“ List v podobném smyslu poslal i sousedovi Pětipeskému z Chýš, který se marně sháněl po zběhlé poddané duši.

Vstup do politiky

Již v roce 1601 se pan Jáchym angažoval v politice. Zastal se kadaňských luteránů před katolíky, jež nechtěli dovolit postavení luteránského kostela a stěžovali si arcibiskupovi. Ve stejném roce se obracel na **Humprechta Černína** ve věci obnovení městské rady v Kadani, jež potřebovala čerstvou krev, neboť doposud jednala celá rada dost vlažně, dokonce pasivně. V roce 1603 se postavil s pány Budovcem, Trčkou a Pětipeským do opozice, když **Rudolf II.** sáhl po starém zákonu z doby jagellonské – mandátu proti pikartům z roku 1508. Roku 1608 se podílel na přijetí Rudolfova majestátu. Nechme historika Lukáška promluvit: „*Než stavové svorně žádali, aby se projednala dříve otázka náboženská. Žádosti stavů formuloval Budovec v 25 člancích, spis podepsalo 200 pánů, 300 rytířů a král. města vyjímaje Budějovice a Plzeň. Stavové žádali, aby zůstaveni byli při konfessi české z r. 1575, aby si voliti směli defensory k spravování konsistoře, pod jich opatrování aby postavena byla universita, svoboda náboženská aby všestranně byla zabezpečena a nikdo k tomu či onomu náboženství nebyl nucen. Požadavky to známé, spravedlivé a tudíž naléhavé, a doba k nim byla příznivá. Ted' nebo nikdy, to se v šeoecně cítilo, musí se věc rozšířiti.*“

Před Bílou Horou

Šlik byl i zvolen generálním řečníkem, aby žádost před Rudolfem přednesl a obhájil. Za uznání Rudolfova majestátu, jenž byl snad nejliberálnějším zákoníkem v Evropě, sjednali čeští stavové mír mezi Rudolfem a jeho bratrem Matyášem, jenž už táhl na Prahu. Když pak Rudolf protahoval schválení a vydání majestátu, Šlik na něj neustále tlačil a dotíral, aby byla věc vyřízena. V roce

1611 už z něj nový král Matyáš udělal maršálka. Byla to snad nejlepší politická léta pana Šlika. Mimochodem, po smrti Matyáše nevěřil zatvrzelému katoliku **Ferdinandu** a prosazoval volbu saského kurfiřta **Johanna Georga**. Po defenestraci ještě přesvědčil Slezsko a Lužici, aby se přidaly k povstání a od zimního krále **Friedricha Falckého** získal titul vojty Horní Lužice a nejvyššího zemského sudího.

Moravský pluk Šlikův

Zde se sluší poznamenat, že Jáchym Ondřej neměl nic společného s údajným moravským plukem Šlikovým. Tomu velel jeho bratranec **Jindřich**, který byl u Bílé Hory zajat a překvapivě získal hodnost v císařské armádě, neboť změnil víru a posypal si doslova hlavu popelem. Jindřich Šlik se dostal později pod Valdštejnovu komandu, bojoval s Dány na území Svaté říše římské, opevnil Komárno a třicetiletou válkou zakončil dokonce jako prezident Dvorské válečné rady. Chápete? Někdo sbírá proti vám vojsko, pak řekne pardon a udělá kariéru, zatímco jeden diplomat a zemský soudí má ztratit hlavu. Inu, habsburská spravedlnost!

Saský podraz

Po katastrofě na Bílé Hoře uprchl **Jáchym Ondřej** do Frýdlantu, kde byl zajat Sasy a odvezen do Drážďan jako čestný vězeň, kde věřil ve spravedlivý soud a podporu saských přátel, když učil jejich nynějšího kurfiřta. Kurfiřt se místo toho domluvil s císařem o vydání přítele za připojení obou Lužic k Sasku. Šlik chtěl ještě naposledy zabojovat a obrátit kormidlo štěstěny na svou stranu. Ještě předtím 17. ledna 1621 proto píše dopis, který má přes saského agenta v Praze být doručen jeho příteli a zemskému komisaři **Karlu Lichtenštejnovi ze Žerotína**. Žerotín byl příbuzný jeho ženy a v dopise se distancuje od osatních vzbouřenců, poukazuje na svůj již zabavený majetek a přiznává chybu, aby nabídl své služby Jeho císařské milosti a zjednal nápravu. Tento a další dopisy byly přesto použity k jeho obžalobě jako úplné doznání.

Čekání na smrt

Noc před popravou strávili odsouzenci na Staroměstské radnici. Večer 20. června sem byli přivezeni nešťastníci panského a rytířského stavu. Pět z nich zůstalo na radnici Novoměstské. „*Pro potěchu jim bylo dovoleno povolat si kněze svého vyznání. M. David Lippach, německý farář od Salvatora na Starém městě, potěšoval pět členů svého sboru. Novoutrakvisté si povolali faráře od sv. Havla Víta Jakše a faráře od sv. Mikuláše M. Viktorína Vrbenského. Po půlnoci je pak přišel navštívit u sv. Mikuláše na Malé Straně Jan Rosacius.*”: sděluje Otta z Losu. Jen sedmi příslušníkům Jednoty bratrské nebyl dovolen kazatel. Soudci si je chtěli vychutnat a ponížit nejpřednější muže Zemí Koruny české. Karel z Lichtenštejna byl jmenován správcem království, zatímco císař nabádán jezuity, aby se nebál přikročit k tvrdým opatřením, podepisoval souhlas s popravou. Rychtář Starého Města popoháněl poslední dny dělníky, jak jen mohl, aby nedošlo na ostudu před celou Evropou, kdy lešení nebylo na poslední chvíli dokončeno.

Epilog

Jak jsme si již řekli, Šlikova lebka byla na žádost manželky snata již v roce 1622. Pohřbena byla k tělu v kostele sv. Salvatora na Starém Městě pražském. Další slova plná ironie a sarkasmu, neboť kazatelnu zmíněného svatostánku dal postavit na vlastní náklady právě pan Jáchym. Dokonce ji i projektoval. Během saského vpádu z let 1631 – 1632 byla hrobka vyplněna a dodnes si nejsme

jisti, jestli máme hraběcí lebku k dispozici, jak si myslel historik Lukášek před více než 100 lety kvůli čoučkovitému výrůstku na temeni. Kdo ví, třeba ji jednou najdem, možná také ne, zaručeně však bude lépe, když nebudeme čekat na blanické rytíře, ale poučíme se z vlastní historie i chyb a narovnáme si páteř stejně jako vztah k našim slavným předkům.

Zdroje: ČECH, Zdeněk a kol.: Drsný střed Evropy II.

PETRÁŇ, Josef: Staroměstská exekuce.

LUKÁŠEK, Josef: Jáchym Ondřej, hrabě Šlik

Stanislav Jalovec

Dělostřelectvo v Českých Budějovicích od středověku do roku 1854 – část I.

Jak to bylo vůbec s dělostřelectvem na Českbudějovicku? Kdy a jak se tu dělostřelci ocitli?

Historie města České Budějovice je úzce spjata s historií armády ve městě. K vzájemnému sepětí došlo určitě již od středověku, každopádně se pak to nevýznamnější odehrávalo od roku 1663 do roku 1994. Budweis a následně České Budějovice se mohly chlubit více jak tři století trvající symbiózou s dělostřelectvem s výjimkou dvojité absence „kanonýrů“ ve městě.

Posádka k roku 1663

Zasloužil se o to císař Ferdinand III. (*13. 7. 1608, Štýrský Hradec – † 2. 4. 1657, Vídeň), kdy do města umístil dělostřeleckou jednotku v důsledku akutního tureckého nebezpečí (v rámci *čtvrté rakousko-turecké války*, též jako *První Turecká válka*). Stálé vojsko zavedl ten samý císař hned po skončení třicetileté války v roce 1649. Od roku 1656 však zavedl konečně do stálé armády i dělostřelectvo [do tohoto roku deponovala armáda děla v tzv. arsenálech (*mimo jiné se jednalo např. o České Budějovice a Český Krumlov*)]. Na České Budějovice došlo také, a to právě v onom

roce 1663, kdy se město dočkalo setniny dělostřelců.

Domácí dělostřelectvo

Původní rakouské zdroje uvádějí, že od roku 1648 do roku 1742 existovalo celkem 58 *zařízení* tzv. „Domácího dělostřelectva“ (*Haus-Artillerie*). Zpravidla se jednalo o jednu setninu či jednu rotu „Buchsensmeistrů“ (*tj. dobové označení pro dělostřelce*). Setnina českobudějovických dělostřelců měla uložena děla v tehdejší *městské zbrojnici* (*Stadtzeüchhaus*), která se nacházela v blízkosti *Rybářské brány* (zbourána roku 1872). Tento objekt později získal název od posledního účelu užívání, jednalo se o *Solnici*, nacházející se na dnešním Piaristickém náměstí.

Pragmatická sankce a Války o rakouské dědictví

Historie Habsburské rše a Rakouského císařství byla prosycena válkami s Osmanskou říší a později s Pruskem. Úspěšnost říše byla zcela mizivá. To se muselo nutně někde projevit. Zcela zásadní změny přinesly až *Války o rakouské dědictví*, což je souhrnné označení pro války z let 1740 až 1748. Ty vypukly po smrti římského císaře Karla VI. (*1. 10. 1685, Vídeň – † 20. 10. 1740, Vídeň), když Bavorsko a Prusko odmítly uznat Pragmatickou sankci¹⁾ a nástupnictví Marie Terezie (*13. 5. 1717, Vídeň – † 29. 11. 1780, Vídeň) v Habsburské monarchii. Boje o Slezsko bývají také nazývány jako *Slezské války*.

Slezské války

Armáda Friedricha II. (*pruský král, též Bedřich II.*; *24. 11. 1712, Berlín – † 17. 8. 1786, Postupim) byla tehdy nejmoderněji vybavenou a vedenou armádou Evropy, naopak rakouské oddíly byly oslabeny nedávno skončenými válkami s Osmany a jejich organizace nebyla valná. Friedrich II. porušil příměří a jeho vojska vpadla na Moravu a obsadila Olomouc. Následně táhl do Čech, kde se v bitvě u Chotusic (17. května 1742), kousek od Čáslavi, střetl s rakouskou armádou vedenou švagrem Marie Terezie Karlem Lotrinským²⁾ (*nebyl zrovna oním schopným velitelem, vše se změnilo až v době, kdy byl nahrazen maršálem Leopoldem Josephem Maria von Daunem*³⁾). Pruské vítězství donutilo Marii Terezii uzavřít příměří ve Vratislavi a berlínskou smlouvou z 28. července 1742 přistoupit na nevýhodný mír, kterým ztratila Kladsko a téměř celé Slezsko. V bitvě bylo rakouské vojsko poraženo především kvůli lepším puškám nepřítele a jeho lepšímu a početnějšímu dělostřelectvu, které střelbou decimovalo císařskou pěchotu a jízdu, a také kvůli nekázní císařských husarů a dragounů.

Liechtensteinovy reformy

Právě Rakušany prohraná bitva u Chotusic (nedaleko Čáslavi) se stala impulsem pro reformy armády a dělostřelectva, které se významnou měrou zapsaly do dějin města a jeho okolí. Na základě mizérie, kterou zaznamenal u Chotusic *kníže Josef Václav z Liechtensteina* (jako přímý účastník bitvy; *9. 8. 1696, Praha – † 10. 2. 1772, Vídeň), podal kníže Marii Terezii memorandum o stavu dělostřelectva. Ta ho o dva roky později, v roce 1744, pověřila provedením reformy dělostřelectva.

- Reformy a reorganizace monarchistického dělostřelectva.
 - Co vše kníže Lichtenštejn v rámci reformy uskutečnil:
- Štáb polního dělostřelectva a sídlo polního zbrojního úřadu v míru umístil do Českých Budějovic (1744-1788 až 1789).
- V Rudolfově vybudoval první dělostřeleckou školu ve střední Evropě a zajišťoval její chod (1744-1778).
- U Týna nad Vltavou nechal vybudovat stálý výcvikový tábor a dělostřeleckou střelnici (1744, pokusné střelby od 1747, střelby dělostřeleckých pluků od 1749 do roku 1778).

Pozitivní výsledky reformy plně potvrdila vítězná bitva císařské armády u Kolína (18. června 1757). Rakouské dělostřelectvo převýšilo to pruské a sám pruský král Bedřich II. Veliký měl pro Lichtenštejnovu dělostřelectvo jen slova uznání a obdivu. České země se tak, naštěstí, nestaly již

tenkrát součástí Pruska.

Kinského reformy dělostřelectva

Psal se rok 1772, zemřel kníže Josef Václav z Lichtenštejna („*Otec rakouské artilérie*“) a role pokračovatele reforem dělostřelectva se ujal kníže František Oldřich Kinský ze Vchynic a Tetova (*23. července 1726, Zlonice – † 18. prosince 1792, Praha). A hned na za

átku reorganizoval původní dělostřelecké brigády na dělostřelecké pluky. Všechny tři dělostřelecké pluky se nacházely na teritoriu jižních Čech! Již od druhé poloviny 17. století se polní dělostřelectvo (označované jako *Feld-Artillerie-Corps*)⁴⁾ členilo na štáb (*Feld-Artillerie-Stab*)⁵⁾, výkonné sou

části (*Feld-Artillerie-Truppe*)⁶⁾ a polní zbrojní úřad (*Feld-Zeugamt, Feld-Zeug-Amt*). Posledně uvedený se zabýval správou, evidencí, zhotovováním a distribucí dělostřeleckého a vozatajského materiálu. V případě války táhla jen

část personálu do pole, zbytek působil v určených garnisonách. V míru nadále zůstalo stabilní sídlo zbrojního úřadu v Budějovicích.

Skladování

Ve zbrojnicích se obecně skladovala děla (zbraně) a jejich součásti, poté železo (na podkovy, výrobu součástí zbraní k opravě aj.), muškety, píky (hroty), pušky, pracovní nástroje, střelný prach, olovo, světlice (světelné rakety), útočné vybavení (nástroje, nářadí), síra, sanytr (dusičnan draselný), dělostřelecký materiál, střely (projektily), prostředky na opevňovací práce, vozy, lanové prostředky, maziva (tuky, mazadla), formy na koule, hřebíky, řetězy, svítilny, lucerny, výzbroj (brnění), pece (do pole), žebříky, zvedací zařízení atd.

Zbrojní úřad v dobách míru

Prvním ředitelem zbrojního úřadu a taktéž nejvyšším představitelem štábu dělostřelectva byl mezi roky 1745 až 1750 Anton Ferdinand Feuerstein von Feuersteinberg (*15. 12. 1691, Praha – † 26. 1. 1780, *Nadějkov*). Tato osoba nebyla započítávána do počtu polního zbrojního úřadu ani štábu dělostřelectva. Také je celkem zřejmé a jasné, že nebyl neustále přítomen v Budějovicích; rovněž části polního zbrojního úřadu byly vždy tam, kde se právě bojovalo.

Polní zbrojní úřad v míru sídlil v Českých Budějovicích a byl rozmístěn v zařízení (*Artillerie*)*Bauhof*⁷⁾, jehož existenci lze doložit již rokem 1742. Štáb polního dělostřelectva v této době čítal pouze 4 až 6 osob a byl započítáván do stavu zbrojního úřadu. Zbrojní úřad mívával více jak 100 příslušníků, ale i tady platí, že samotné velení (*anebo štáb*)

italo jen malou početní složku, převahu tvořili řemeslníci. Polní zbrojní úřad měl k dispozici řadu specialistů pro zajištění činnosti – obráběče, vazače, zámečníky, kováře (*těch bylo dokonce 30!*), koláře, truhláře, stolaře, sedláře, řemenáře, úseňkáře, pomocníky, podavače, furýrní (*pomocný účetní ve vojenském zásobování*) střelce, „muni

áře“ (*ovšem ti byli zařazeni ve štábu a jen odpovídali za laborování, kompletaci a skladování munice*) a další. Střelný prach se zde nevyráběl.

Zbrojnice v Rudolfově u Českých Budějovic

K čemu vlastně taková zbrojnice a sklady po postupném přestěhování po roce 1768 do Rudolfova a jeho okolí sloužily a co bylo jejich určením? V zařízeních zbrojnice se např. uskladňovala děla nezařazená u útvarů, tedy děla nová, děla náhradní a po opravách. A pochopitelně, že se zde děla také přímo opravovala. V areálu zbrojnice se dále vyráběly, opravovaly a uskladňovaly součásti dělostřelecké výzbroje – hlomozny (*dřevěné muniční vozíky k dělům tahané koňmi*), hlavně děl (*vyráběly se totiž až do konce 19. století převážně z bronzy a byla nutná jejich častá obměna*), kolesny (*tj. součásti děl sloužící k jejich přepravě*), lafety (*nosné*

části děl), rydla děl (*sloužící ke stabilizaci děla při střelbě*), samotná kola k dělům a potahům, povozy k dopravě dělostřeleckého materiálu, koňské postroje a záprahy, a mnoho dalších menších

součástek a součástí pro potřeby tehdejšího dělostřelectva.

Depozitář

Depozitorium⁸⁾ dělostřelectva se skládalo ze zbrojnice, ale také z kolářské, zámečnické a kovářské dílny, rovněž pak depotu skladů a dílen dělostřelectva a vozatajstva. Vše se nacházelo přímo v areálu *zámečku*, anebo přinejmenším v jeho těsné blízkosti. V Českých Budějovicích a Rudolfově zůstalo po roce 1789 „pouze“ jedno stanoviště polního úřadu (*detachment*), ale jeho početní stav ještě i v roce 1801 a 1804 čítal přes 100 osob, a tím pádem bylo nadále nejpočetnější částí *úřadu*.

¹⁾ *Pragmatická sankce* byl dokument vydaný 19. dubna 1713 ve Vídni císařem Karlem VI. (otec Marie Terezie), celým jménem *Pragmatická sankce o posloupnosti nejjasnějšího arcidomu rakouského*, v němž byla ustanovena nedělitelnost habsburských držav a v případě vymření mužské linie Habsburků nástupnictví linie ženské.

²⁾ Karel Alexandr Lotrinský (*12. 12. 1712, Lunéville – † 4. 7. 1780, Tervuren) byl lotrinský princ, mladší bratr císaře Svaté říše římské Františka I. Štěpána a švagr královny Marie Terezie. Od mládí sloužil v rakouské armádě a již v roce 1740 dosáhl hodnosti polního maršála. Za války o rakouské dědictví a sedmileté války byl vrchním velitelem rakouské armády, kvůli neúspěchům byl v roce 1758 odvolán.

³⁾ Maršál Leopold Joseph Maria von Daun (*24. 9. 1705, Vídeň – † 5. 2. 1766, Vídeň) byl rakouský šlechtic z rodu Daunů. Sloužil v císařské armádě jako polní maršál a významný vojevůdce v době válek o rakouské dědictví (1705-1766).

⁴⁾ *Feld-Artillerie-Corps* = Polní sbor dělostřelectva, anebo též Sbor polního dělostřelectva.

⁵⁾ *Feld-Artillerie-Stab* = Štáb polního dělostřelectva.

⁶⁾ *Feld-Artillerie-Truppe* = Tělesa (vojska, útvary, jednotky) polního dělostřelectva.

⁷⁾ (*Artillerie*)*Bauhof* byl přibližně 4hektarový areál sloužící pro císařské dělostřelectvo již od roku 1742. Sídli zde Štáb polního dělostřelectva a Polní zbrojní úřad v míru. Jeho podrobný zákres se objevil na tzv. *Hillenbrandově* mapě z roku 1783. Nákresey zařízení se objevily rovněž v „plánu“ města roku 1755. Zařízení bylo srovnáno se zemí v letech 1880 až 1890 ve dvou etapách tak, aby byla místo něho postavena nejdříve „Kasárna císaře Franze Josefa I.“ a později „stará zeměbranecká kasárna“ (dnes poslední kasárenský komplex ve městě, Krajské vojenské velitelství v „Kasárnách Jiřího z Poděbrad“).

⁸⁾ *Depozitorium*, také „*depot*“ (z latiny *depositorium*, od *depono* ukládat, odkládat) je v tomto našem případě = soubor předmětů podobného charakteru; zde konkrétně půjde v tomto smyslu zejména o budovy a rozsáhlé sklady pro vozatajstvo dělostřelectva a rakouské armády soubor budov sloužících k jednomu účelu (v muzejnictví, kde se v muzeích uchovávají vlastní sbírkové předměty se jedná o depozitář).

Ing. Vladimír Buldra

Úvaha nad lékařstvím středověku: Západ a Orient

Během semináře na téma „Lékařství středověku a raného novověku“, vedeného PhDr. Filipem Hrbkem, bylo laické i akademické veřejnosti poodhaleno několik, z hlediska obecného vědění i opomíjených či neznámých skutečností a faktů s ohledem na vývoj a praxi v rámci lékařství od antiky po novověk. Soudobá společnost, a to i ta akademická část, má obecně v tomto ohledu zjevné a závažné znalostní nedostatky s ohledem na obraz, který si k tomuto utvořila. Obecně panuje povědomí, že jakákoliv nemoc či neduh v době minulé, znamenal automaticky smrt, že lékařství a zdravotní péče byla takřka neexistující, na úrovni šamanismu, kouzel a naprostého diletantismu, kdy něco jako základní hygienické postupy byly vlivem jakýchsi dogmat neexistující věcí, ba dokonce byla celá věc zhoršována údajným tehdejšími názory. Soudobá společnost má obecně ve zvyku vše minulé vykládat jako výrazně méně vyspělé v jakémkoliv ohledu a upokojuvat se představou, že i přes naše současné problémy, jsme na tom mnohem lépe, než jsme kdy byli, čímž si vytváříme jakousi uklidňující berličku a přímo tak shazujeme úroveň generací minulých. Na zmíněném semináři se však člověk dozvěděl tolik dílčích informací, že bylo chťe nechtě nutné takový případný názoru upravit. Ačkoliv je samozřejmě pravdou, že doba i vývoj pokročily výrazně vpřed a to je bez diskuse, je dále nutné zmínit, že ony konkrétní rozdíly nemusí být tak propastné, jak se mnozí domnívají, ba dokonce minulost se stále významně odráží i v naší realitě, která z ní čerpá a my si ani neuvědomujeme, jak moc. V tomto ohledu jsem si vybral zauvažovat nad specifickým fragmentem celého semináře, přednášky a to konkrétně nad

rozdíly mezi lékařstvím západu, tedy Evropy a Orientu v době středověku. Zauvažovat nad rozdíly ve vykonávané lékařské praxi, přínosem a přesahem do současné doby a nad obecným moderním vnímáním v kontrastu s těmito fakty. Dozajista nemalý vliv na celou věc měl i kulturní střet a výměna během éry křížových výprav. Na závěr úvodu mohu říci, že výsledná úvaha může být vnímána jako překvapení moderního člověka nad poodhalením historické skutečnosti, která přibližuje středověkou realitu mnohem blíže našemu soudobému vnímání, než jsme ochotní si připustit, navzdory značným rozdílům způsobených pohybem po časové ose vpřed.

Lékařství antického světa

Hned na začátku bych chtěl zmínit fakt, který dnes mnoho lidí zmiňuje až nadsazeně a následně jej prezentuje v dost zkreslené rovině. Antický svět a jeho lékařství, navzdory vyvozování představ z teorie čtyř základních tělesných šťáv a teorie šesti věcí – sex res, dokázal dle dnešních představ a poněkud nešťastné formulace „předběhnout svou dobu“. Pro mnohé je i dnes překvapením, provádění jednoduchých chirurgických zákroků, operací a poměrně úspěšně na tehdejší poměry. Řecké a římské lékařství na dlouhou dobu opravdu předběhlo následný a pozdější vývoj. O tom svědčí i například nálezy chirurgických brašen s nástroji, ať už v římských táborech legií, nebo řeckých městech, stejně jako popisy těchto věcí v písemných pramenech z dané doby. S ohledem na moderní a módní fitness trendy je zajímavé zmínit, že již v době antiky se kladl silný vliv na dietetiku, tedy jak dnes laicky říkáme důraz na stravu a životosprávu. V dnešní době si mnozí díky pokročilejší technice, laboratorím, analýzám atp., nechávají sestavovat jídelníčky na míru, podle nich tréninkové plány, specificky pro své potřeby a podle analýz na jejich osobitou biomechaniku a biorytmus těla.

Jídelníček na míru

Nicméně již v době antiky dokázali lidé prostým pozorováním a pouhou zkušeností určit, že strava a způsob, jakým žijeme, cvičíme, jaké máme návyky, dokáží výrazně ovlivnit náš fyzický a tím také zdravotní stav. Stejně jako dnes antičtí lékaři navštěvovali své klienty, ty, kteří si to mohli stejně jako dnes finančně dovolit. K tomu sestavovali konkrétní plány přímo jim na míru. Hádám, že to je věc, která běžného fitness nadšence ani náhodou nenapadne ve chvíli, kdy utratí horentní sumu v moderním dietologickém centru. Ze své zkušenosti vím z okruhu mých známých a kolegů, že tito si velice libují, jak fajnovou věc díky pokroku mají zařízenou a nastavenou přímo pro sebe. I když je pravdou, že tenkrát jim nemohli nijak přesně měřit hladinu testosteronu, úroveň cukru, natož přesně v číslech, grafech a tabulkách vyjádřit jak tělo funguje a co konkrétně potřebuje do nejmenších detailů, ani jednoho z nich určitě nenapadne, že již antický lékař sestavil profesionálnímu válečníkovi, sportovci a aristokratu v jedné osobě rovněž takřka totožný a k jeho osobě specifický režim a plán, který sice nebyl tak detailní, ale hrubě dokázal též vystihnout podstatné potřeby a nutné změny v návyku a jídelníčku dané osoby. A ještě o několik tisíc let dříve na základě pozorování a empirie, a to s podobným výsledkem. Vsadil bych se, že takový spartský válečník by mnoho mých kolegů z ozbrojené složky sesekal na jednu hromadu, a to přes veškerý moderní pokrok.

Antické vědomí

Jako další bych zmínil jednu akcentovanou a překrucovanou skutečnost, jež má v sobě zrnko pravdy. Díky pokladnici antického vědomí, jejíž centra se rozkládala převážně na území, které je dnes je na míle vzdálené západní civilizaci, i když dříve tvořilo její významnou součást, se arabskému světu dostalo obrovského daru. V současnosti často slyšíme argument v rámci radikálního anti-evropského apologetismu, že Evropa byla primitivní díra, zatímco arabský svět prováděl náročné operace. Jak jsem již předeslal, tento argument je vystaven na částečně pravdivém základu, nicméně interpretován hodně zkresleně, nepřesně a překrouceně. Tato skutečnost mi díky dosavadnímu vzdělání nebyla cizí, avšak díky zmíněné přednášce je mnohem prohloubenější. Tyto

nvé poznatky posunuly i mé vnímání. Jako mnozí jsem si uvědomoval, že když během násilné islámské expanze od 7. století pozřel chálífát většinu někdejšího antického světa, dostal zároveň do rukou obrovské množství informací a antického kulturního bohatství. Mnohem více, než kdy získali Langobardi, Slované, Frankové a další evropské kmeny a národy.

Školy orientálního světa

Třeba takové oblasti Levanty a řecko-persko-římské Anatolie i části severní Afriky (zejména oblasti Alexandrie po Kartágo) byly výrazně pokročilejší, než cokoliv na sever od Alp, a to i z důvodu prostého historického a kulturního vývoje. I díky velkému počtu antických knihoven, institucí a vědeckých center zde byla koncentrace nejen lékařských vědomostí obrovská. Oni už staří Egypťané prováděli první anatomické zásahy. Pak během islámské expanze došlo jak k záboru daného území, tak také populace, institucí, mnohých děl apod. Až do roku 1100 byly tedy školy perského a arabského světa plné učenců a mnohdy nearabského (spíše řeckého či židovského) původu, a to včetně lékařů. Arabský svět si osvojil antický styl lékařství, kdy lékař chodil k pacientovi domů, svůj úsudek vykonával přímo u pacienta doma a pouze u toho, který si mohl jeho služby dovolit. Díky studnici antické znalosti, Araby dále obohacenou o destilace, filtrace, odpařování, tvorbu pilulek a hmatání pulsu, si uchovali původní antický ráz lékařství. Lékař zde však vždy figuroval jako internista, který určil diagnózu a postup. Na samotnou operaci byl vždy využit bradýř či lazebník tak, aby lékařova pověst zůstala netknutá v případě selhání, což se ne vždy dařilo.

Operace očí i ledvinových kamenů

Zejména arabský a perský svět, tedy území zamýšleného islámského chalífátu, byl schopen provádět operace očí, ledvinových kamenů a dokonce v jisté míře i operaci zánětu slepého střeva s různě kolísající mírou úspěšnosti. A následné uzavření ran šitím. Tito lékaři byli schopní podávat cukrové pilule s obsahem bylinných extraktů. Jen díky islámskému tmářství došlo po etabaci islámské nadvlády kolem roku 1100 došlo k úpadku této znalosti i v samotném islámském světě. Mnohé praktiky byly na základě víry odsuzovány a hrálo zde velkou roli také rozdělení a přístup k moci mezi světskými emíry, sultány, chalífy a jejich náboženskými protějšky. Zastání bylo závislé jen na dobré vůli garanta, který byl buď osvícenějšího rázu a mnohdy ještě musel učence chránit před běsněním muláhů a imámů a jejich náboženských posluchačů. Do roku 1300 dochází k výraznému poklesu a restrikcím této lékařské praxe, jež do roku 1100 byla odvozená od původní antické praxe. Právě na základě tohoto dnes má mnoho lidí povrchní představu, že snad sám islám a jeho svět učení podporoval, zatímco primitivní Evropa jej zavrhovala.

Složitější pravda

Jako vždy je skutečnost složitější. Islámská expanze těžila do velké míry z obsazení obrovských antických metropolí v prostoru Levanty a Anatolie, tedy center antické vzdělanosti. Tyto znalosti a praxe neušly následné náboženské persekuci. I já osobně jsem se často stavěl k této představě naprosto neschopných evropských pseudomastičkářů a jejich učených arabských protějšků jako k prostému faktu. Právě tuto představu jsem si musel opravit. I Evropa a její lékařství mělo srovnání s arabským světem, svůj vlastní nezanedbatelný vývoj, který je nám všem do velké míry neznámý a ještě zatížen značnou měrou vlastních předsudků. Roli v odlišném vývoji na území Evropy po vyvrácení západořímské říše sehrálo několik faktorů, které evropské lékařství nasměrovaly jiným směrem, a to i z podstaty křesťanské nauky a jejího neoddělitelného dogmatu. Nedá se říci, že by onen směr a vývoj byl natolik výrazně horší a kontrastní, jak se mnozí z nás domníváme či se

domnívali. Jde jen o to, že byl nastaven jiným směrem a ještě částečně odříznut od původní antické praxe, která však zůstala skrze církev uchována, i když ne veřejně rozvíjena.

Otázka církve

Církev v Evropě uchovala část nebo většinu znalostí římského světa, i když to většinou nebyla věc volně šířitelná směrem k veřejnosti. Klášterní knihovny ukrývaly mnoho spisů (jako třeba Casiodorovo Vivarium), neboť svatostánky měly sloužit jako paměť časů minulých. Rozdíl byl v tom, že v Evropě toho nezůstalo mnoho. Mimo Itálii a část Španělska, vynecháme-li Řecko, kde vznikla Byzanc, která se až do konce titulovala jako Římská říše, což popravdě byla, neexistovala žádná velká centra a antické „Polis“. Už jen z toho důvodu nebyla společnost nikdy naladěná na původní antické uspořádání a fungování. To se ve velice malém objemu (a dosti upraveném) dostávalo ven jen skrze církev. Zásahy do lidského těla, invazivní metody byly principiálně odmítány, což ale nepramení jen z křesťanské nauky. Ona totiž ani antická víra a mytologienekoukaly na lékaře a chirurgy nikdy pozitivně. Jak řecké polytheistické náboženství, tak římské a později i to křesťanské, v konečném důsledku i sám islám, odmítali zásahy do struktury božího stvoření. Jednalo se spíš o míru společenské přijatelnosti, která byla v antickém světě nastavená jinak, než v pozdějším středověkém vnímání Evropy.

Upevnění islámu

V prostoru orientu do upevnění islámu po roce 1100 pak tato volnost pramenila z velice vysoké plurality a rozmanitosti tehdejšího prostoru, dokud jej islám a jeho dogma pevně neuchopily. Evropa byla tomto ohledu specifická. Syntéza původního barbarského s pozůstatkem Říma, překlenujícího skrze novou křesťanskou víru, byla v tomto ohledu dost zvláštní. Mnozí proto předpokládají, že tak logicky musela zaostávat naprosto ve všech ohledech, nicméně i já jsem pochopil, že to přeci jen není tak jednoznačné, jak se mnozí dnes domníváme a naopak budeme překvapení z toho, co všechno bylo možné. Ačkoliv zde před křížovými výpravami nepanovala běžně (až na skutečně vzácné výjimky) antická forma lékaře, který za pacienty chodil provádět léčbu za úplatu (bylo to možné v mnohem menším měřítku než na východě) a studoval podobně jako v Bagdádu ve „Škole vědění“, přeci jen samotná podstata křesťanské věrouky vedla k něčemu specifickému, což nakonec přejala většina světa. Kláštery nebyly pouze centrem víry (případně skriptoriem), ale plnily i zdravotní funkce. Nalézaly se v nich infirmária, tedy sekce vyhrazené pro péči o nemocné bratry. Protože ale křesťanská věrouka hlásí péči o druhé, vznikaly také hospitály a hospitia. Asi nejznámější je nemocnice pro chudé rytířských bratří řádu johanitů, ale existovaly četné další při mnohých klášterech, kde byla poskytována základní péče potřebným. Taková byla ostatně jejich podstata.

Péče sester

Samotná péče sester a zdravotních bratří byla spojená s omýváním, očistou, výměnou obvazů, povlečení, oblečení, vymývání a čištění ran, následnou péčí i základní zdravotní péčí. To je něco, co vychází z tradice křesťanských hospitálů pro chudé a potřebné. A je to i jeden z rozdílných prvků ve srovnání s Orientem. Tam lékař chodil jen k majetnému klientovi za úplatu a něco jako ošetřovny vznikalo pouze z nutnosti, nikoliv jako předem zamýšlená věc. Specifikum je pak Hospitium-Hospic. Zde se poskytovala placená péče hlubšího rázu společně s následnou péčí po zákroku u majetnější klientely, většinou u měšťanů a šlechty. Nad to měly kláštery dvě zahrady, příkladem je např. nemocnice sv. Marie z Chichesteru z roku 1292. Jedna zahrada sloužila pro pěstování potravin, zatímco na druhé rostly léčivé byliny.

Vivárium

Opět bych odkázal na Casiodorovo Vivárium, jež dalo smysl samotnému pojmu Vivárium – Terárium. Zde byly zahrady skutečně rozlehlé, členité, ba dokonce vznikaly i celé bazény a rybníky pro pěstování vodních živočichů (dokonce i celé výběhy) a rostlin. Byly založeny za účelem chovu, plemenitby, ale také z důvodů lékařských. Můžeme je směle nazvat archami lidských znalosti a genovými bankami. Úroveň herbální medicíny, masť a odvarů byla na mnohem vyšší úrovni než u konkurence. Kláštery měly další výhodu. Byly centry vzdělanosti a potkávali se v nich učenci z celého tehdy známého světa. Ze Svaté země, Řecka i Afriky. Evropská medicína proto doplňovala původní antický rámec vědění o své vlastní prvky, jako byly právě znalosti bylin a jiných léčivých přípravků.

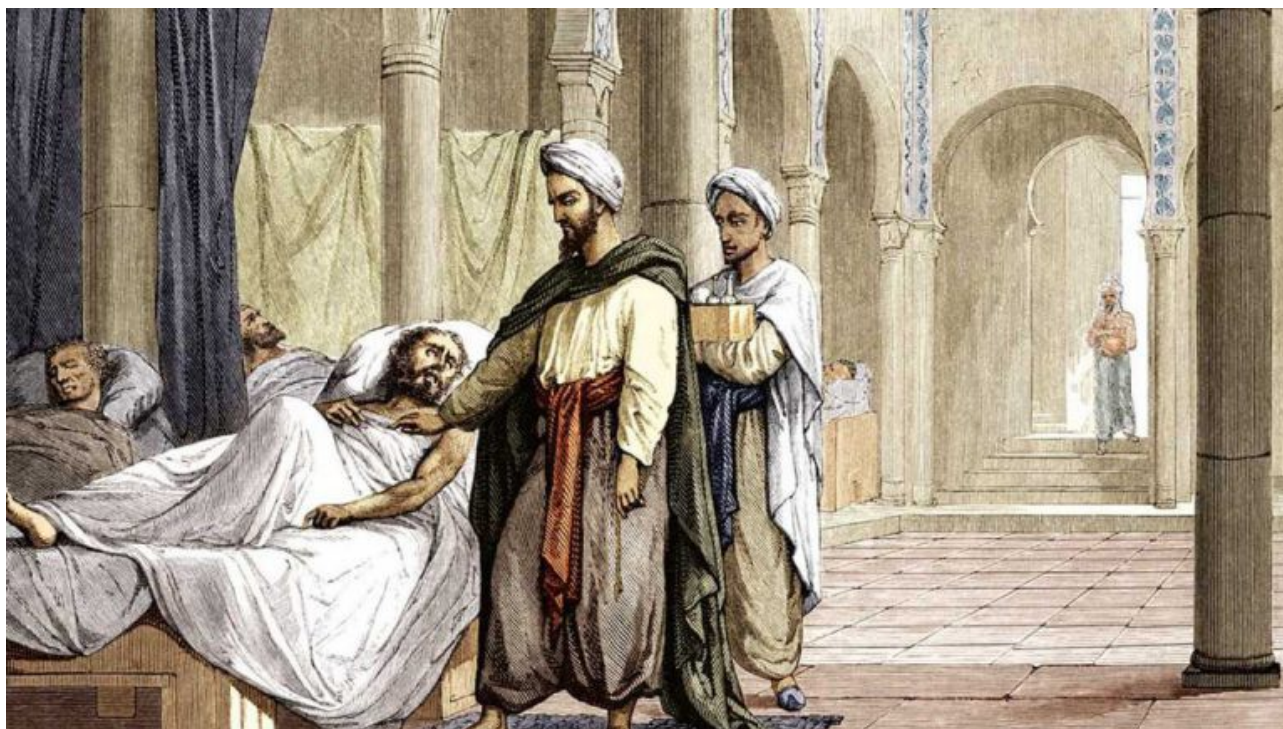

Chiropraxe

V neposlední řadě stojí za zmínku chiropraxe – snaha znovu rozhýbat zraněné lidi a poúrazová péče. To je něco, čemu Orient takovou pozornost nevěnoval. Tam přetrvával původní antický model lékaře, který přijde, vykoná, odejde a má splněno. V Evropě existovaly také lékařské školy, například v Salernu, která dosáhla vrcholu ve 12. století a vznikla již mnohem dříve. Ačkoliv to zní jako začátek vtipu, školu založil Latin, Řek, Žid a údajně i Arab. Tato škola měla vysuté, terasovité a členité zahrady, zvané „Minerviny zahrady“, kde se rovněž pěstovaly četné byliny a plodiny za lékařskými účely. Navíc měla zahrada důmyslný vodní systém, který v určitých vrstvách sloužil rovněž k ochlazování prostoru. V neposlední řadě jsem sám netušil, že Jan Lucemburský oslepl až po 2. operaci očí, nebo to, že Karel IV. prodělal v mládí rozsáhlý chirurgický zákrok, který mu vyoperoval úlomky kostí z míchy, srovnal krční páteř a po ochrnutí od hlavy dolů, jej asi rok léčili v klášteře tak, až začal znovu chodit a ovládat končetiny. To je něco, co bych já osobně v dané době nikdy nepředpokládal a byl jsem touto skutečností nebyvale překvapen.

Vedle herbářů

Je nutné zohlednit ještě jednu věc. Krom herbářů, studia bylin a léčivých vlastností tohoto druhu léčby, známých od starověku (první herbář sepsal již král z Pontu v době antiky, tzv. král jedů Mithridates VI.) a lékařství středověku pak tento směr dále rozvíjelo, se zaměřovaly léčebné procesy Evropy též na placebo – léčbu skrz víru. Snahou bylo rovněž posilovat psychický stav a vůli pacienta. Věc, která nám možná přijde lehce absurdní, nicméně má své místo. Další vliv na celou věc měly křížové výpravy. Tam, kde v Orientu po roce 1100 došlo po upevnění islámu k postupné stagnaci zkostnatění, křížové výpravy umožnily průnik znalostí do Evropy. Zejména přenesení spisů antických autorů a jejich arabské překlady, například Aristotela, ale pak také návrat původní lékařské praxe, obohacené o arabské poznatky, možnost praktických lékařských poznatků a také četné lékařské spisy. Příliv znalostí do Evropy byl společně s obchodem jedním z hybatelů nástupu renesance a dalšího vývoje. Jak je vidět, původně předestřený názor o zaostalosti evropské středověké medicíny je špatný, přehnaný a nepřesný. Je totiž veliký rozdíl mezi Evropou po stěhování národů a Evropou vrcholného a pozdního středověku a žádné století není stejné v tomto případě. Dalším posunem vpřed byl rozvoj univerzit a posléze ztráta církevního monopolu na cokoliv. Bez té církve, jejích klášterů a uchování znalostí by lékařský pokrok nebyl na druhé straně možný. Stejně tak bychom neznali sestry v nemocnicích a princip nemocniční péče, tak jak je známe dnes.

Co se dá konstatovat?

Závěrem se dá konstatovat, že spousta našich představ a vizí, které o dané době máme, je výrazně zkreslena naším vlastním soudobým tmářstvím. Postrádáme informovaný náhled na danou problematiku a utváříme si zkreslený názor jen na základě střípků informací a již zkreslených představ. Realitou také byla skutečnost, že už tehdejší lidé chápali, jak se chirurgické nástroje musí čistit, vypálit v ohni a omýt, protože tak nějak chápali, že špína nemoc spíše způsobí. I bez mikroskopů dokázali pracovat s pojmem „semínko nemoci“, kdy chápali, že pobyt u nemocného

vede k nákaze a z nemocného do okolí unikají zárodky nemoci. Jen neměli naše nástroje a detailní možnosti zkoumání. Představa špinavého, tupého a primitivního středověku, kde vládne šed', hniloba a hloupost je spíš naší současnou představou. Ona idea je pravdě na hony vzdálená. A v populární kultuře stále přetrvává, navzdory velikému pokroku, který jsme učinili. Je nutné si proto připustit, že i dříve existovala jistá úroveň odborné znalosti, které zachraňovala životy a reálně léčila.

David Nowak

Zdroje:

TOMÍČEK D. – HRBEK F., *Dějiny vědy a vzdělanosti*, KHI UJEP, Ústí nad Labem 2014;

HRBEK Filip, *Health and Community Rescue or Soul Salvation? In: CLASSEN A. (ed.), Freedom, Slaver and Imprisonment in the Middle Ages and the Early Modern Age*, Lexington Books 2021;

NIKLÍČEK L., ŠTEIN K., *Dějiny medicíny v datech a faktech*, Praha 1985;

DURLING R., *Chronological Census of Renaissance editions and translation s of Galen*, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 1961, roč. 24, č. 3/4;

TATE G, *Křižáci v Orientu*, Slovart 1996;

WALLIS F., *Medieval medicine*, University of Toronto 2010.

Rozmluvy pod Růží

Historik a spisovatel Vlastimil Vondruška

Jsou lidé, kterým se v povolání příliš nedaří, a pak jsou ještě lidé, kteří mohou dělat vše. Náš bratr a historik PhDr. Vlastimil Vondruška byl a je takřka vším – spisovatelem, autorem odborných i naučných publikací a románů, dokonce divadelních her, ředitelem historické sekce Národního muzea i majitelem sklářské hutě. Hlavně je vášnivým medievalistou, který ve vztahu ke středověku dokáže najít jednoduché odpovědi na dnešní složitou dobu. Tím zahajujeme nový řádivý projekt Rozmluvy pod Růží, kdy bude v každém čísle časopisu rozhovor s nějakou osobností řádu či významným bratrem.

Pane doktore, nezapomněl jsem v dlouhém výčtu na něco?

Samozřejmě že zapomněl. A byla to významná součást mého života, která formovala mé životní postoje. Horolezectví. Na poměrně vysoké úrovni jsem se mu věnoval třicet let, získal jsem první výkonnostní třídu a trenérskou licenci. A proč říkám, že horolezectví formovalo mé životní postoje? Je to jeden z mála opravdu poctivých sportů, kde se nemůžete na nic vymlouvat. Jste jen vy a zemská gravitace. A tu buď dokážete svými silami překonat, nebo taky už nemusíte být... Když se vám ve fotbale nechce běhat, lehnete si na trávník a odnesou vás. Ale když jste ve strmé kilometrové stěně a sám? Ale nejde jen o to. V horách si člověk uvědomí cenu života a nejběžnějších věcí, které nám ve městě připadají samozřejmé. Ale nejsou. Všechno v životě si musíme vybojovat a zasloužit.

Jaký je váš největší životní úspěch?

Manželství s mou drahou ženou Alenkou. Na všech dalších úspěších měla zásluhu ona, protože vše jsme dělali společně.

Jste medievalista. I já miluji nejvíce období středověku, jinak také starověk a renesanci беру spolu s reformací za největší přelomová období konce středověku a začátku novověku. Jaký je váš pohled na tuto otázku?

Na tohle téma byla samozřejmě napsána spousta knih a hodnocení najdete často protichůdná. Záleží na tom, na které straně ideologické barikády stojíte. A nic není černé nebo bílé. Já reformaci vnímám jak proces, který pomohl rozbít starý svět feudálních práv a otevřel cestu kapitalismu. Se všemi klady a zápory. Podkopával středověkou církev a pomohl vytvořit novou, barokní, nesmiřitelnou a příliš okázalou, aby rozuměla prostým lidem. Jenže nové protestantské směry byly

příliš fundamentální, protože návrat k ranému křesťanství nebyl už v dané době možný. Jenže vývoj společnosti většinou nikdy nekráčí ke zlaté bráně, protože to navzdory slibům mocných prostě nejde.

Kdybyste mohl z českých dějin přivést na jeden večer ke společnému stolu tři osobnosti, kdo by to byl a proč právě oni?

Rozumím tomu tak, že ke stolu, kde bych s nimi seděl a mohl diskutovat. To by se mi opravdu moc líbilo. Záleží ale na tom, o čem bych s nimi chtěl vést řeč. Pokud by to bylo o české politice, pak by to byl asi Přemysl I. Otakar, Karel IV. a František Palacký. Pokud bychom chtěli filozofovat, zvolil bych Platona, Tomáše Akvinského a Ludwiga Wittgensteina. A pokud bychom si chtěli jen tak povídat o životě, pak bych sáhl po nějakém středověkém studentovi, renesanční šenkýrce a řemeslníkovi z časů baroka.

Vaše postavy jsou jedna pestřejší než druhá. Nejvíce jsem si však oblíbil Martina ze Stvolna. Máte spolu něco společného? Čím je vám nejvíce sympatický?

S touhle postavou mám společné jen to, že vesnice Stvolny leží u Manětína, který miluju a trávil jsem tam coby student týdně a týdně na archeologickém výzkumu jako brigádník kopáč. Mnohé mé literární postavy mají spoustu vlastností, které já sám nemám. Asi bych byl jako literární postava moc nudný.

Jaká postava z vašich knih je pro změnu nejsympatičtější vám?

Zcela bez diskuze Oldřich z Chlumu. Ten má asi ze mne nejvíce. Kdysi nějaký malíř maloval portrét Oldřicha z Chlumu, aniž by mne znal, a udělal to jen podle knih. Neumíte si představit, jak moc mi byl ten obraz podobný. A to zobrazoval jen vnějšek. Jenže i svými postoji si jsme blízcí. Stejně jako on se nerad klaním panovníkům, ctím spravedlnost, tu boží, nikoli tu vyumělkovanou lidskou, ctím rodinu a přátelství.

Chystáte nějakou novou knihu či dokonce celou sérii?

Knih v již existujících řadách je neustále připraveno několik, protože i nakladatelská práce je továrna, která potřebuje čas a přesný harmonogram práce. Zatímco se nějaká kniha redakčně zpracovává a tiskne, píšu další, ideálně už odevzdávám rukopis. Takže hotové jsou a v nejbližší době vyjdou tituly Zpěv slavíka (s Oldřichem z Chlumu), Dědictví portugalských templářů (s Afroditou Rossovou) a jako solitér Tři zločiny na dvoře Karla IV. Ale ano, připravuji i novou sérii, zatím jsem ve fázi sběru materiálu a hledání cesty, jak ho co nejlépe zpracovat. Mělo by jít o několikadílnou kroniku rodu Rožmberků. Asi ji tradičně nazvu Rožmberská epopej.

Rožmberkové zanechali v českých dějinách mimořádnou stopu. Kterého z nich považujete za nejvýznamnější osobnost rodu a proč?

Z hlediska moci to byl určitě Oldřich I. a jeho vnuk Oldřich II. I když ten první byl pěkný „uličník“. Jenže na to se historie neptá, bez něj by Rožmberkové nebyli tím, kým se v 15. století stali. Ovšem mně osobně je nejsympatičtější Petr Vok. Ne kvůli obrazu, jaký o něm vytvořila literatura či film, ale proto, že to byla opravdu mimořádná renesanční osobnost. Jeho duch je v jižních Čechách stále cítit. Alespoň já ho vnímám.

Když se bavíme o době dnešní a časech dávno minulých, co by stálo za to vyzdvihnout v

takovém středověku oproti době dnešní a zase naopak? Co by se, dejme tomu, líbilo středověkému člověku na dnešku?

Lidé mají obecně tendenci v tom, že se jim líbí klidný a spokojený život. Což je samozřejmě logické. Středověkému člověku by se jistě líbil náš pohodný život v hojnosti a bezpečí. Nám, pokud bychom se ocitli v jejich době, by tohle všechno scházelo a byli bychom zoufalí a nešťastní. Ale pokud bychom tomu nemohli uniknout, časem bychom asi ocenili duchovní rozměr té doby, a snad i opravdovost života, protože věřte tomu nebo ne, i v těžké práci lze najít uspokojení a štěstí.

Ve svých knihách často ukazujete nejen slavné okamžiky dějin, ale i jejich stinné stránky. Co Vás historie naučila o lidské povaze?

Že jsme nepoučitelní. Svěhlaví, pokrytečtí a lehkomyšní. Mladí nikdy nevěří radám starších, mocní opovrhují zkušenostmi poddaných, církve a novináři si tvrdohlavě vedou svou a prostý lid raději mlčí. Neříkám, že to je vysloveně špatně, protože navzdory tomu udělalo lidstvo z jeskyní neuvěřitelný pokrok. Je otázka, zda by byl ještě větší, pokud bychom neměli chyby. A stejně tak je otázka, zda nemůžeme díky těmhle chybám zase všechno pohřbít.

Co podle Vás dnešní člověk ztrácí tím, že ztrácí vztah ke své historii a rodovým kořenům?

Vznešeně bych odpověděl slavným citátem, že bez minulosti nemá člověk budoucnost. Nebo odpovím podstatně méně učesaně slovy kapitána Ořecha z Černých baronů. Pak se v tom motáte jak nudle v bandě.

Líbila se mi vaše řeč na ceremonii Tovaryšstva v Třeboni roku 2025. Jaké to je pro vás být členem spolku a máte nějaké nápady či doporučení pro naše Tovaryšstvo?

Radit si netroufnu, protože o chodu Tovaryšstva toho zatím ještě tolik nevím, ale napravím to. To, o čem jsem hovořil na ceremonii v Třeboni, to jsou obecné zásady, které by měla ctít celá společnost. Jenže nikdy v historii se na dobré rady nedalo.

Závěr

Závěrem musím poděkovat našemu výjimečnému členu a bratru, že se uvolil k rozhovoru a poskytl nám bohatou inspiraci pro vlastní práci a přemýšlení o dalším našem osudu soukromém i programu Tovaryšstva. Zajisté dáme dohromady nové projekty a akce, které přitáhnou další zajímavé a inspirativní osobnosti pro práci na historii domu Rožmberků i dějinách českých. Další rozhovor bude zase v novém čísle Rožmberských novin.

Stanislav Jalovec

Heraldika Vítězslava Lazeckého

Nebyly by to Rožmberské noviny, kdybychom nevyužili služeb našeho heraldika Vítězslava Lazeckého. Ten si opět připravil něco erbů ze své dílny. Malba erbů je jeho vášní a koníčkem. Proto k erbům uvádíme i jeho stránky o heraldice, erbech a malování vůbec: www.heraldika.wz.cz : heraldika Lazecký : úvodní strana

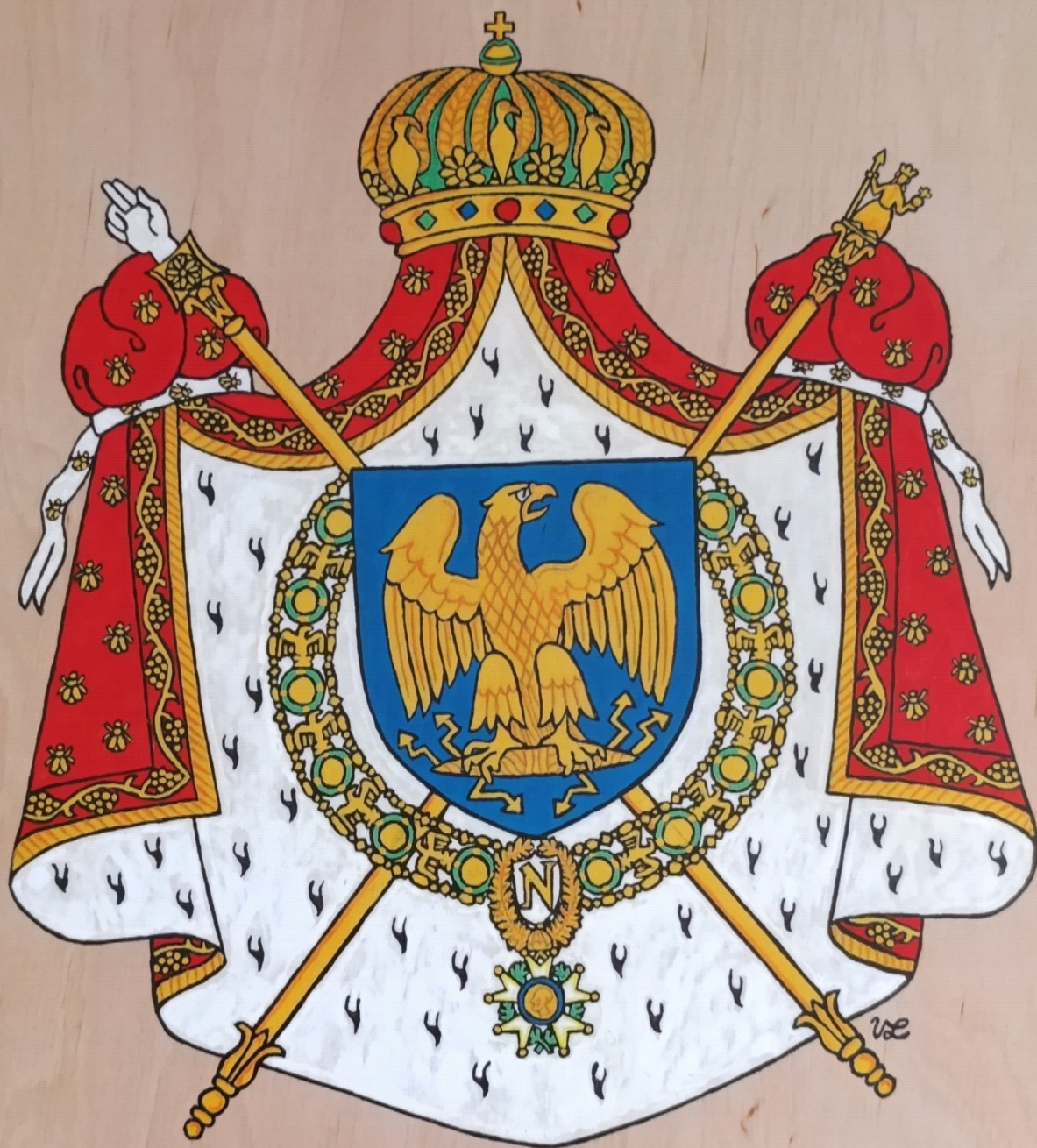

ALEXANDR I

Alexandr I.

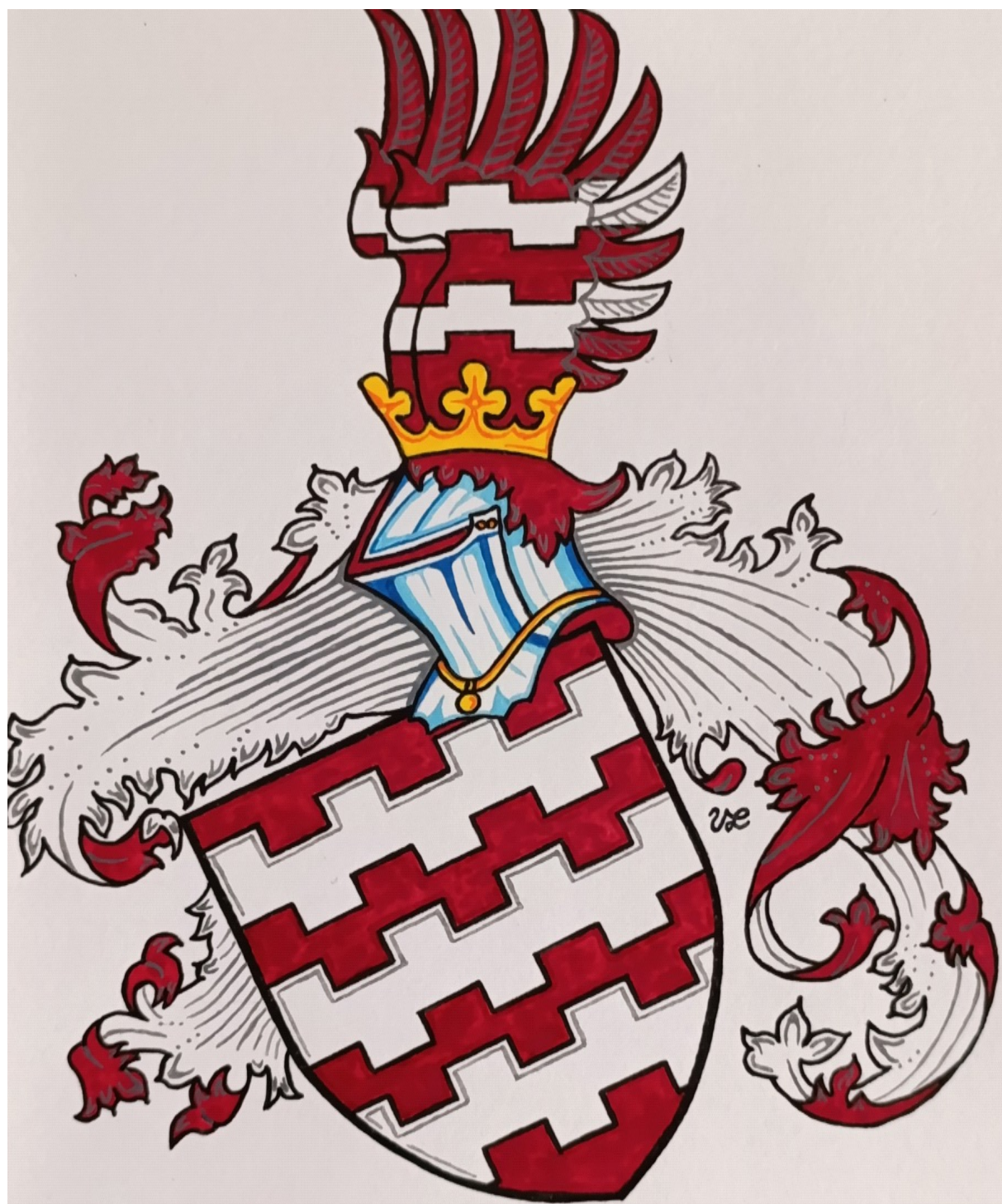

František I.

NAPOLEON I.

Napoleon I.

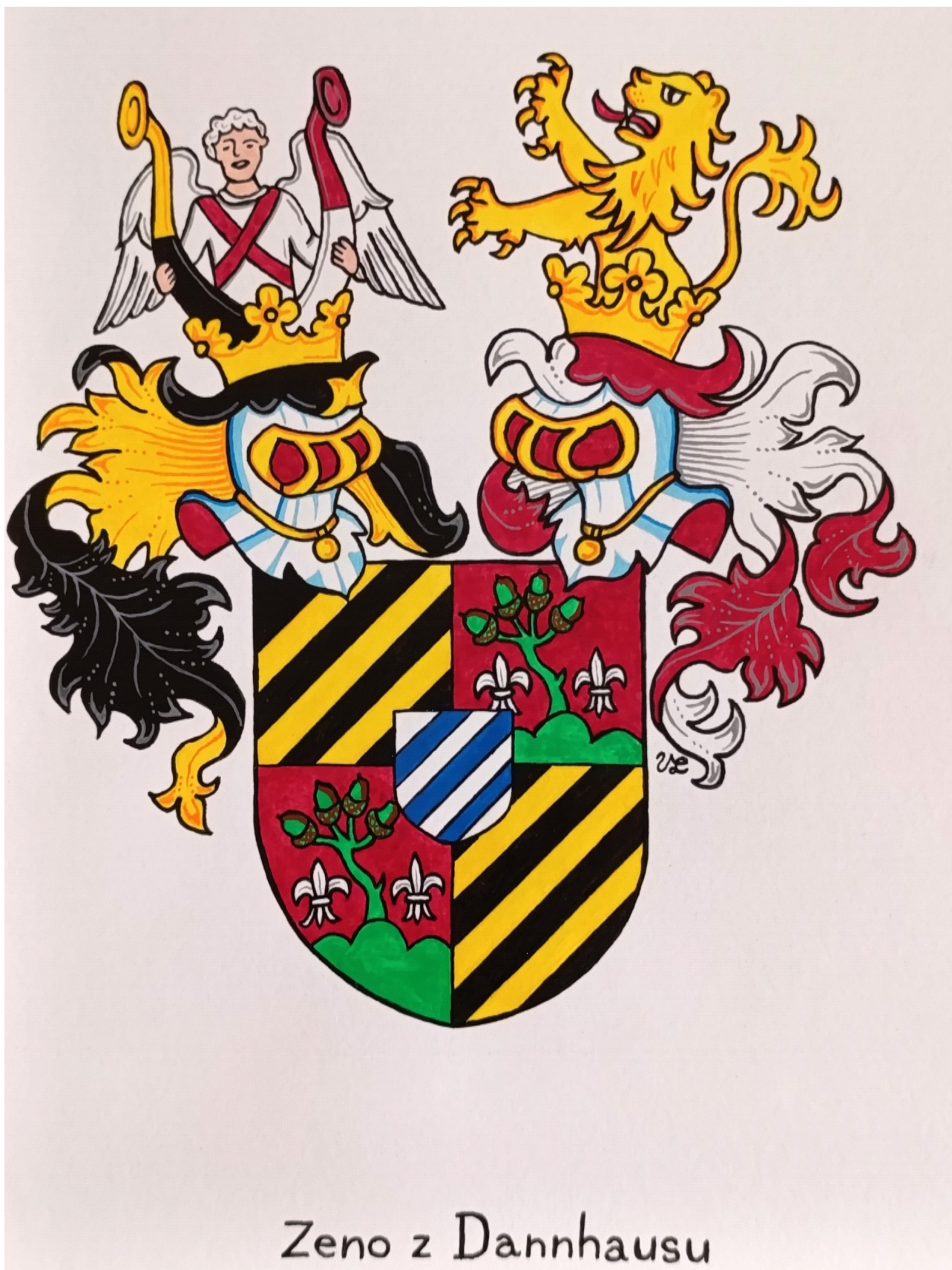

z Cimburka

z Cimburka

ze Žerotína
ze Žerotína

Zeno z Dannhausu

Zeno z Dannhausu

C. K. regiment

Pravidla aneb Desatero řádu

Náš bratr Martin Buřič – Schwarmberk se rád kochá erby. A když má čas i prostředky, popadne fotoaparát, aby tyto krásné okamžiky pro nás zachytil. Také neustále vymýšlí nové a netradiční projekty pro náš řád. Novým a jistě ne posledním projektem našeho bratrstva jsou také tato rytířská pravidla.

I

*Pamatuj na smrt –
Memento Mori.*

www.rozmberskyrad.eu

II

*Poznávej tajemství přírody,
řád a pravdu.*

www.rozmberskyrad.eu

III

Zachovávej věrnost bratřím řádu.

www.rozmberskyrad.eu

IV

Chraň slabé, haj spravedlnost.

www.rozmberskyrad.eu

V

Cogita Aeternitatis

Rozjímej o věčnosti

www.rozmberskyrad.eu

VI

Buď pokorný v síle
a tichý ve slávě

www.rozmberskyrad.eu

VII

Pečuj o odkaz předků
a krajinu

www.rozmberskyrad.eu

VIII

Zdokonaluj *ducha i tělo*

www.rozmberskyrad.eu

IX

Bud' připraven sloužit,
nikoli vládnout

www.rozmberskyrad.eu

X

Nes světlo v temnotě

www.rozmberskyrad.eu

Schwarmberk

Da Stoppia das Todos .

Wendel gütt, starck, Tugents gar, han fygd und regin
o hab vor der Sles das, das leben ist gewesen.
und willentig ist das wirst Verwesen